

מדוע בנים משתרכים מאחור בכל הנוגע להישגים לימודיים?

דו"ח חדש של אונסק"ו מראה שבמידה הולכת וגוברת, בנים הם תלמידים פחות טובים מבנות. זה נובע מסיבות חברתיות וביולוגיות, מודלים לחיקוי, סטריאוטיפים גבריים ועוד. לאו"ם יש מספר הצעות לשינוי

נועה לימונה

25 בדצמבר 2022

עקוב

אם מסתכלים על הדברים באופן גלובלי - לבנות יש סיכוי נמוך מבנים לזכות בחינוך. אבל ברגע שנכנסים לתוך מערכת החינוך, וככל שעולים בכיתות, בנים הופכים לבעייתיים יותר בבית הספר. דו"ח שפרסם לאחרונה אונסק"ו מראה שבמידה הולכת וגוברת, בנים נשארים מאחור בכל הנוגע ללימודים. הם נמצאים בסיכון גבוה יותר להישאר כיתה, לא מצליחים להתקדם ולהשלים את לימודיהם ולא ממש לומדים גם כשהם מגיעים לבית הספר.

בעוד שבעבר, נשירה מהלימודים וחוסר עניין בלימודים היו בעיות שהטרידו בעיקר מדינות עשירות, כעת, לפי הדו"ח החדש, גם בכמה מדינות עניות וממוצעות מבחינת הכנסותיהן, חל היפוך בפערים המגדריים - ובנים משתרכים מאחור בהישגים לימודיים.

התהום העמוקה ביותר בין הישגי הבנים לאלה של הבנות היא בקריאה: כמעט בכל הארצות שאוספות מידע מספק, בגיל עשר בנות קוראות טוב יותר מבנים. לפי נתוני מבחן פיז"ה מ-2018, בישראל, ממוצע ביצועיהם של הבנים בקריאה עמד על 445 ואילו ממוצע הבנות על 493. גם ההישגים של בנים במבחני מדעים בינלאומיים נמוכים יותר מאלה של בנות, ונשחק יתרונם ארוך השנים במתמטיקה. בנוסף עלה מהמבחן כי הנתון הגלובלי הזה נכון גם לישראל: בנות מובילות במדעים ובמתמטיקה, ונכון ל-2020, הן זכאיות יותר מבנים לתעודת בגרות.

לפי הדו"ח, מוסדות להשכלה גבוהה ברחבי העולם מקבלים רק 88 גברים לכל מאה נשים. עוד לפי הממצאים, 32 מיליון בנים בגילי בית ספר יסודי וחטיבת הביניים לא נמצאו בבית הספר בשנת 2020 - בהשוואה ל-127 מיליון בנות.

חינוך לא פופולרי

עוני והכורח לצאת לעבוד מסומנים כגורמים משמעותיים שמסבירים את אחוזי הנשירה הגבוהים של בנים מבית הספר, אך ישנן גם סיבות תרבותיות, כמו הציפיות השונות שיש מבנים בהשוואה לבנות לגבי הצלחה בלימודים, המשפיעות בתורן על המוטיבציה של כל אחד מהמינים.

בחברות רבות ובתרבות הפופולרית, הצלחה במקצועות מסוימים והשתתפות בפעילויות מסוימות נחשבות לכאלה שאינן תואמות את הסטריאוטיפ הגברי, כך שבמקומות רבים, "חינוך" פשוט לא פופולרי בקרב בנים. גם ההורים מהווים לעתים מכשול. לפי סקרים שנערכו בנושא, הורים מבליים פחות זמן בקריאה עם בניהם בהשוואה לבנותיהם.

בנוסף, במקומות עבודה רבים ברחבי העולם גברים עדיין נהנים מאפליה לטובתם, כולל שכר גבוה יותר וסיכוי טוב יותר לקידום. כתוצאה מכך, משערים באונסק"ו, גברים נוטים פחות מנשים לחשוב שהצטיינות בלימודים היא הדרך היחידה לממש את החלומות המקצועיים שלהם.

לכך מתווספת העובדה שלבנים אין מודל חיקוי גברי אקדמי, שכן אין כמעט מורים גברים במערכת החינוך, וזה נכון לגבי רוב המדינות המפותחות. מחסור במורים גברים מהווה בעיה במיוחד במקומות שבהם יש הפרדה בין בנים לבנות בבית הספר - שם, ממלאים מהגרים מארצות עניות יותר את תפקיד המורים החסרים, וברוב המקרים הם לא זוכים ליחס מכבד מהתלמידים.

בנים מדווחים על בריונות ואלימות פיזית בבית הספר בשיעורים גבוהים יותר מבנות. בנוסף, במקומות מסוימים בעולם, בנים עדיין נמצאים בסיכון גבוה יותר לקבל מכות ממורים. בזימבאבוה ובסינגפור, למשל, למורים אסור להרים יד על הבנות, אבל להכות בנים זה חוקי. הפחד מאלימות מעלה את הסיכון לכך שבנים יבריזו מבית הספר או יפרשו ממנו מוקדם.

יש חוקרים שסבורים שגם הביולוגיה תורמת לפער המגדרי, ומייחסים אותו להבדלים בקצב ההתפתחות בגיל ההתבגרות. ישנם מחקרים המעידים על כך שחלקים במוח הקשורים לשליטה בדחפים, תכנון וויסות רגשות מתפתחים אצל בנים מאוחר יותר מאשר אצל בנות, כך שהמבנה והסביבה הלימודית המיינסטרימית פחות מתאימה לבנים בכיתות הנמוכות.

מעבר למחיר האישי שבנים משלמים על ההתמודדויות שלהם במערכת החינוך, מדובר בבעיה שנושאת בצדה עלות כלכלית גבוהה מאוד. הסבירות הגבוהה שייאלצו להישאר כיתה ולחזור על שנת לימוד היא יקרה ובלתי יעילה, משום שהיא מעלה את הסיכון לכך שינשרו. חוקרים באוסטרליה מעריכים שקבוצת הבנים שנוטשים את בית הספר בכל שנה עולה למדינה 25 מיליארד דולר אוסטרלי במהלך חייהם של אותם בנים (לצורך השוואה, כשמדובר בבנות ונשים מדובר ב-10 מיליארד דולר אוסטרלי), שכן לנשירה מבית הספר יש השלכות לגבי הכנסותיהם העתידיות וסיכויי הפשיעה שלהם.

בנוסף, מדינות שבהן יש ריבוי גברים לא משכילים נמצאות בסיכון גבוה יותר לפשיעה, התארגנות של כנופיות וחוסר שקט כללי. מחקר על מלחמת האזרחים בסיירה לאון שנערך בשנות ה-90 מצא שבנים וגברים צעירים שלא קיבלו חינוך היו בסיכון גבוה פי תשעה להפוך ללוחמים בהשוואה לאלה שסיימו בית ספר יסודי.

שיפור יחסי

"הרבה יותר מדי ילדים ומתבגרים בגילי בית ספר יסודי וחיטיבה לא לומדים בבית הספר. יותר מחצי מהם הם בנים", כותבים באונסק"ו. "בעוד שברוב חלקי העולם רוב הבנים שלא לומדים הם בגילי חטיבת הביניים המאוחרים, בארצות הערביות ובחלק מארצות אפריקה, כשליש מהילדים שלא הולכים לבית הספר הם בגילי בית ספר יסודי", מצוין שם.

המכשולים והמגבלות העומדים בפני זכותן של בנות לקבל חינוך עדיין גבוהים מאוד, במיוחד במדינות עניות. הורים נזקקים במדינות כאלה, לרוב ישלמו עבור החינוך של בניהם לפני שישקיעו בחינוך של בנותיהם, ובנות לעתים נאלצות לעזוב את הלימודים אם הן נכנסות להריון בגיל העשרה או אם כופים עליהן להתחתן.

נושאים אלה מקבלים היום תשומת לב רבה יותר מבעבר ברמה העולמית, וממשלות משקיעות מאמצים ומשאבים בניסיון לשפר את המצב. אולם מהדו"ח עולה כי מתוך 19 המדינות המדורגות הכי נמוך מבחינת מצבם של הבנים בבית הספר, רק ארבע ניסחו מדיניות במטרה לשפר זאת.

למעשה, אין כמעט ראיות לכך שמצבם של הבנים הוא תוצאה של הידרדרות. במקום זאת, נראה שהפער המגדרי נוצר בגלל השיפור היחסי שחל במצבן של

הבנות בשנים האחרונות, והוא בתורו מעיד על כך שבהינתן התנאים המתאימים, מצבם של כל הילדים - בנים ובנות גם יחד - יהיה טוב יותר מבחינת האפשרות לממש את זכותם לקבל חינוך.

הדו"ח של אונסקו מפרט יעדים ודרכי פעולה שמטרתם לשפר את סיכוייהם של כלל הילדים לקבל חינוך, בהם: חינוך חינוך איכותי, מכיל ובלתי מפלה, הזמין לכל הילדים; תוכניות למידה גמישות ומזוהות לפיצוי בנים ובנות שלימודיהם הופסקו מסיבות שונות; עבודה עם קהילות מקומיות שבהן בנים נמצאים בסכנה גבוהה במיוחד לנשירה על מנת להעלות מודעות לחשיבות החינוך; יצירת סביבות למידה מכילות ומגוונות שעונות על צרכיהם של כל הילדים, ובכלל זה הדרכת מורים בפדגוגיות טרנספורמטיביות מבחינה מגדרית, שתאפשר להם לפתח מבט ביקורתי על נורמות מגדריות וסטריאוטיפים מגדריים, ועוד.

בהצהרת הכוונות של אונסק"ו נכתב, שהארגון שם לעצמו כמטרה להבטיח שאף ילד לא יישאר מאחור. "עדיין יש חשיבות עצומה לשיפור ההזדמנויות החינוכיות לבנות, אבל אסור שהיעד של שוויון בין המינים יתעלם מהבנים", נכתב בדו"ח. "תמיכה בבנים אין משמעה שהבנות מפסידות, ולהפך. התייחסות לבעיות של בנים בבתי הספר ישפיע לטובה גם על עתידן של הבנות, ושל החברה כולה".

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

 אונסק"ו חינוך בית ספר שוויון מגדרי

נועה לימונה | משפחה

עיתונאית, כתבת הורות ומשפחה של עיתון "הארץ", מחברת הטור "הורה נבוכים" בגלריה שיש

noa.limone@haaretz.co.il